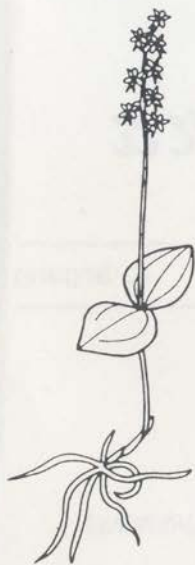

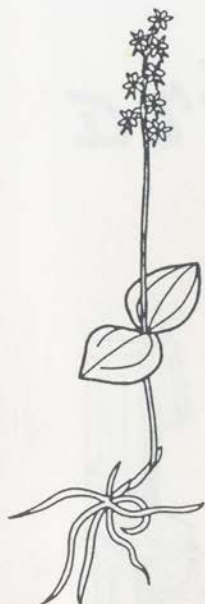
Listéra

1 - 1989

FRA LANGESUND.

TELEMARK BOTANISKE FORENING

Listéra

Nr 1 - 1989

4. årgang

MEDLEMSBLAD

FOR

TELEMARK BOTANISKE FORENING

ADRESSER OG TELEFONER:

- POSTBOKS: Telemark Botaniske Forening, Postboks 625,
Stridsklev, 3901 PORSGRUNN.
- POSTGIROKONTO: 3272 788
- FORMANN: Roger Halvorsen, Safirvn. 41, 3900 PORSGRUNN.
Tlf. 03 - 51 25 57
- KASSERER: Olaf Svendsen, Enggravtunet 12, 3700 SKIEN
Tlf. 03 - 50 05 91
- SEKRETÆR: Priscilla Hansen, Borgetun 46, 3900 PORSGRUNN.
Tlf. 03 - 50 13 96
- STYREMEDL.: Karl S. Eriksen, Badevn. 6, 3970 LANGESUND.
Tlf. 03 - 97 31 45
- FLORA-ATLAS: Kjell Thowsen, Gartnerløkka 15, 3700 SKIEN.
-

ISSN 0801-9460

INNHOOLD:

Side 4 Om jus og moral.

6 Siden sist.

7 Årets plante 1988.

8 Ny lokalitet for rød skogfrue.

9 Piggsopper i Telemark II.

14 Strandkål.

15 Vestlandets "Nøkleblom."

17 En del ballastplanter i Telemark og deres skjebne.

34 Kystplanter høyt til fjells i Telemark.

36 Løsning på premiekryssord.

Baksidebilde: Kronvikke, Coronilla varia L.

I dag er den kjent fra to steder i Telemark fylke: Kragerø og Skien.

Foto: Roger Halvorsen.

OM JUS OG MORAL, NATURENS MANGFOLD OG LITT TIL.

Drammens Tidende og Buskerud Blad har bidratt med noe av den mest forstemmende lesning en kan tenke seg denne ettervinteren. Avisen kan berette om et ektepar fra Modum i Buskerud, Mona Lisa Zahl og Per Kristian Dahlen, som står fram og forteller om sin heller uvanlige geskjeft. Av alle ting har paret slått seg på å grave opp sjeldne og til dels svært sjeldne ville plantearter for salg!!! Det dreier seg i særlig grad om sjeldne orkidéer, bl.a. er flueblomst og marisko nevnt.

IKKE FREDET.

Ulykkeligvis er artene ikke fredet mot den slags, noe paret forteller de har sjekket i Miljøverndepartementet, - i følge dem selv, og det skal altså ikke finnes juridisk grunnlag for å få brakt slikt til opphør. Her finnes det et hull i lovverket vårt, og kan hende det skyldes at man ikke tenkte seg at det var mulig at noen ville bedrive slikt.

NBF ble alarmert via Norsk Orkidéforening, som heldigvis ser ut til å inneha den lille rest av folkevevt som andre tydeligvis mangler. Paret Zahl - Dahlen er tilskrevet fra NBF, og de blir på det mest innstendige bedt om å stoppe sin geskjeft. De svarer at de ennå ikke har tatt stilling til henvendelsen.

GRUNNEIERNE ER VERST.

Paret sier at reaksjonene på å dra ut for å grave opp sjeldenhetene er overdrevne. Her legger de til at det er mange verre inngrep som foretas, f.eks. den snauhogsten som grunneierne bedriver. Som om all verdens ødeleggelse i forbindelse med næringsaktivitet og utbygginger, hva vi nå måtte mene om det, gjør det mer anstendig å grave opp og selge plantearter som ligger på grensen av utryddelse i landet vårt, og som i noen tilfelle med stor sannsynlighet bare overlever et par sesonger!!!

MANGFOLDET GIR RIKERE NATUROPPLEVELSE.

Turområder, om vi når dem til fots, med sykkel eller med bil, er en fellesgave å ta vare på. Størst verdi har de jo når mangfoldet er som rikest.

De fleste av oss som ferdes ute, bevilger oss i glede av naturens store og rike mangfold. Vi suger inntrykk der vi har råd til bare det, men der hvor over-

dådigheten skjenker oss raust fra sin hånd, bringer vi kanskje til huset en bukett av farger og dufter. Men så er det altså dem som graver opp av de mest dyrebare og sjeldne opplevelsene naturen byr oss, ikke bare for å plante inn i egen hage, men også for salg landet rundt. De sier seg å være glad i blomster, paret. 100.- kr for en flueblomstrot! Judas-penger, spør du meg!

Kan det virkelig være mulig at det juridisk sett er lovlig å slå mynt på felles naturgleder på denne måten?

JUS OG MORAL.

Det er tydelig forskjell på jus og moral.

Paret Zahl - Dahlen har sjekket og funnet den sin jus. Men hva med moralen? Har paret sjekket den? Moralsk sett er dette strengt ulovlig! Basta! Om vi skulle få aksept for den type moral at vi kan frarøve naturen våre vakreste fellesopplevelser som ligger i et mest mulig variert og rikt naturmiljø, -til eget økonomisk utbytte, ja, da kan vi like gjerne legge ned alt som heter naturvern.

FÅ STOPPET DENSLAGS ØYEBLIKKELIG!

ROGER H.

Siden dette ble skrevet er følgende arter foreløpig fredet i Norge:

- marisko (*Cypripedium calceolus*)
- flueblomst (*Ophrys insectifera*)
- vårmarihand (*Orchis mascula*)
- søstermarihand (*Dactylorhiza sambucina*)
- strandmarihand (*Dactylorhiza purpurella*)
- stormarihand (*Dactylorhiza praetermissa*)
- rød skogfrue (*Cephalanthera rubra*)
- hvit skogfrue (*Cephalanthera longifolia*)
- sibirnatffiol (*Platanthera oligantha*)
- svartkurle (*Nigritella nigra*)
- myrflangre (*Epipactis palustris*)

SIDEN SIST.....

Siden sist har vi fått positivt muntlig svar fra fylkesmannens miljøvernnavdeling på en søknad om å få drive et vekstforsøk med marisko i Versvik i Porsgrunn. Dette går ut på å undersøke om skjøtsel og rydding kan fremme tilveksten av marisko.

Planen er å legge ut en rekke prøveflater, med og uten marisko, og følge disse over lengre tid, opptil 6 - 8 år, for å se om det har noe for seg å holde krattskogen borte. Det vil også bli forsøkt sådd marisko inn på enkelte prøveflater. De første arbeidene vil måtte bli gjort på dugnad, men ellers er planen å få en gruppe til å ha styringen med prosjektet. Det vil også bli søkt om økonomisk støtte til prosjektet.

Siden sist er formannen i TBF blitt innvalgt i styret i Porsgrunn Friluftsf- og Miljøråd, PFMR. Dette rådet skal virke som et slags samlende organ for en rekke friluftsf- og naturorganisasjoner i Porsgrunn. PFMR vil trolig bli organisasjonenes kontakt med kommunens organer, politiske og administrative, som stiller med de sakene som berører vår virksomhet.

Siden sist har noen av oss deltatt på sommerekскурsjon i Ryfylke. Vi bodde på Finnøy og besøkte også øyene Rennesøy, Halsne og Nord-Talje. Det ble en alle tiders tur med mange nye arter, noen av dem store sjeldenheter. All ære og takk til Rogalandsavdelingen som sto som vertskap.

Siden sist har vi fått i stand et fellesmøte mellom ornitologer, botanikere og geologer i Telemark. Temaet for møtet er "Hardangervidda, - geologi, flora og fauna."

Siden sist er det søkt om støtte fra NBF til produksjon av ny medlemsvervingsbrosjyre, til vekstforsøket med marisko i Versvik og til kursvirksomhet.

Siden sist har vi fått positive løfter om mer stoff til Listera, og noe av dette er allerede kommet inn.

Siden sist har vi ikke fått høre noe om bilder av Listera cordata, småtveblad, til "jubelnummeret" våren 1990.

ÅRETS PLANTE 1988: BERGFRUE, SAXIFRAGA COTYLEDON.

En påminnelse.

Det går fortsatt litt tregt med å få medlemmene i TBF i tale om lokaliteter av bergfrue. Vi utropte nettopp bergfrue, Saxifraga cotyledon, til årets plante i Listera nr.1/88, og vi hadde et lite håp om å få en del flere opplysninger om denne arten i Telemark enn det som var kjent fra tidligere. Sist sommer ble arten funnet en del steder under Seljordekskursjonen. I tillegg har det dryppet inn litt fra et og annet medlem. Likevel mener vi at det vi har hørt tidligere fra folk i foreningen om voksesteder for arten i Telemark ikke står i stil med reaksjonene.

Bergfrue vokser tilsynelatende ofte på blanke berget, en vokseplass som står i stil med artens latinske navn: Saxifraga, steinknuser eller steinknekkeren. Den er funnet i Kragerø bare noen få meter over havflaten. Den finnes så spredt opp til de høyereliggende delene av Hardangervidda.

Bergfrue er en iøyenfallende plante som burde være lett å få øye på. Den er vakker å se til og er derfor godt kjent av de fleste som ferdes ute. At den

er godt kjent går også tydelig fram av alle de fine navna som planta har fått, ikke minst i Telemark. Så derfor: Kjenner du nå til noen voksesteder i Telemark for Bergfrue, hører vi gjerne fra deg, mer enn gjerne. Ikke vent til i morgen med å sende en lapp. Gjør det nå! Resultatet av etterlysningen og innsamlingen av data som har funnet sted, blir presentert seinere.

Floraatlas-komitéen.

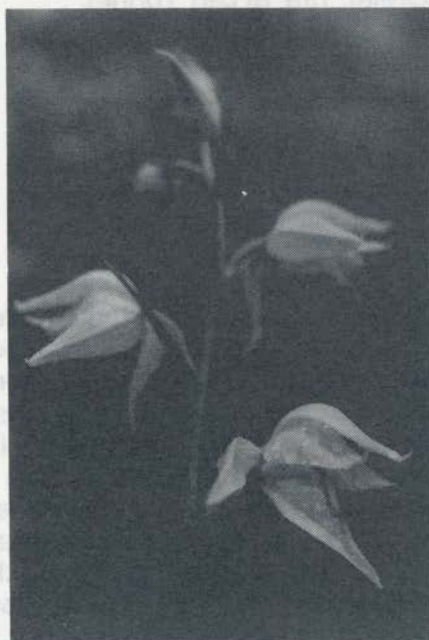
NY LOKALITET FOR

RØD SKOGFRUE

Cephalanthéra rubra

Rød skogfrue ble i 1988 funnet i Kragerø på en helt ny lokalitet av Tore Kjærra.

Den ble funnet i en sørvendt rasmark med en blanding av furu og løvskog på dolomitt og kalkrik grunn sammen med fagerklokke Campánula persicifólia blåklokker Campánula rotundifólia og andre orkideer.

PIGGSOPPER I TELEMARK II:

SLEKTA HYDNELLUM - BRUNPIGGSOPP.

Av Even W. Hanssen.

Innledning.

Her kommer den andre av en liten serie artikler om piggsopper i Telemark. For mer detaljer om piggsopper generelt viser jeg til den foregående artikkel (Hanssen 1988).

I denne artikkelen tar jeg for meg slekta Hydnellum som har 11 arter i Norge og således er den største piggsopp-slekt her til lands.

I Telemark er det hittil funnet 7 arter. Funn publisert av Gulden & Stordal (1973) og Weholt (1981), er merket G&S og W. Jeg takker Tor Erik Brandrud, Tom Bøckmann og Øyvind Weholt så mye for å ha stilt sine upubliserte funn til disposisjon.

Slektsbeskrivelse.

Hydnellum-artene kjennetegnes av hardt (seigt og korkaktig) og sonet kjøtt samt en filtkledd stilk. Til filten fester det seg ofte planterester, og slike er gjerne innvokst i hattene. Hattene er rynket, ofte med sterke farger og gjerne flere vokst sammen. Ingen av artene er matsopper, men flere kan sikkert brukes til farging.

Artsbeskrivelser.

HYDNELLUM AURANTIACUM (Batsch. ex Fries)P.A.Karsten Oransjebrunpig. ill. Ryman og Holmåsén s. 98.

Denne er en av de vanligste artene i slekta, og den er særlig vanlig i barskog på Østlandet. Den finnes nord til Trøndelag og er nok relativt alminnelig i Telemark. Den finnes under gran og furu, både på rikere og litt magrere grunn.

Hattene er 5 - 10 cm brede og er som unge lett kjennelig på den oransje fargen. Som eldre blir de mer brunaktige.

Stilken er 2 - 10 cm høy og av omtrent samme farge

som hatten. En kan finne denne soppen fra juli til oktober, og den bør absolutt ettersøkes da den er lett å kjenne.

Funn:

Skien: Ulvsvannet i Gjerpen. Under gran 7.9.1963, Kjell Kvavik (G&S). Nissedal: Treungen, juli 1930, H.Delgobe (G&S). Tom Bøckmann angir arten som Ikke uvanlig i Grenland, men har ikke gitt eksakte opplysninger om funnstedene.

HYDNELLUM CAERULEUM (Horneman ex. Pers.) P.A.Karsten
Blåbrunpigg.

ill. Ryman og Holmåsen s. 97.

Dette er en art som synes å foretrekke litt magrere furuskoger, men som også finnes i granskog. Den er noe sjeldnere enn foregående, men den er funnet nord til Trøndelag. Hatten er 5 - 10 cm bred med blåaktige farger som ung, senere brunlig. Sammen med duftbrunpigg er blåbrunpigg den eneste piggsopp med blå soner i kjøttet, men blåbrunpiggen skilles lett ut p.g.a. sin oransje farge på stilkkjøttet.

Den vokser nesten alltid i klynger og er å finne fra slutten av juli til oktober.

Funn:

Porsgrunn: Eidanger, juli 1986 Tom Bøckmann. Notodden: Heddal, august 1879 Axel Blytt (G&S).

HYDNELLUM CONCRESCENS (Pers. & Schw.) Banker
Beltebrunpigg.

ill. Ryman og Holmåsen s. 99.

Beltebrunpigg ble rapportert som ny for Telemark av Weholt (1981). Den er en av de få piggsopper som ser ut til å foretrekke løvtrær. Den er f.eks. funnet flere ganger under eik, men en vil også kunne finne den i granskog.

Hatten er 4 - 7 cm bred, er ofte traktformet og mørkt rødbrunt sonet. Kjøttet er svært tynt til å være en brunpigg. Foten er 2 - 5 cm høy og av samme farge som hatten. Den opptrer hele høsten og ser ut til å ha mange voksesteder i nedre deler av Telemark.

Funn:

Bamble: Gjømle. I kalkgranskog 1980 Øyvind Weholt

(W). Kragerø: Barlandskilen, Knipenheia. Kalkrik, brattlendt edelløvskog med eik. Udat. Tor Erik Brandrud.
Porsgrunn: Frierflaugene. Brattlendt krattedelløvskog med eik. Udat. Tor Erik Brandrud.
 Tom Bøckmann angir arten som ikke vanlig! i Grenland.

HYDNELLUM FERRUGINEUM (Fr. ex. FR.) P.A.Karsten
 Rustbrunpigg.

ill. Ryman og Holmåsen s. 98.

Dette er en typisk barskogsart som hovedsakelig er funnet på Østlandet. Rustbrunpigg er ofte forvekslet med skarp brunpigg p.g.a. at begge skiller ut rustrøde dråper på hattene under vekst. Imidlertid har rustbrunpigg en mild smak og dessuten et mørkere brunt kjøtt enn skarp brunpigg.

Hatten er 5 - 10 cm bred og kledd med hvit, myk filt som ung. Siden blir den brun. Kjøttet er rustpurpur - brunt med hvite flekker nede i foten. Foten er knollaktig, 1 - 5 cm høy. En kan finne rustbrunpigg fra slutten av juli til et stykke ut i oktober.

Funn:

Skien: Gjerpen, ved Ulvsvannet. I granskog 1963 Kjell Kvavik (G&S). Skien: Gjerpen, Tinnkollen. Granskog 31.10. 1969. Rudolf Arnold Maas Geesteranus (G&S).

Bamble: 1985 Tom Bøckmann. Kviteseid: Kviteseid 2.10.1979 Anna Elise Torkelsen. Notodden: Gransherad, Bolkesjø 20.8. 1879 Axel Blytt (G&S).

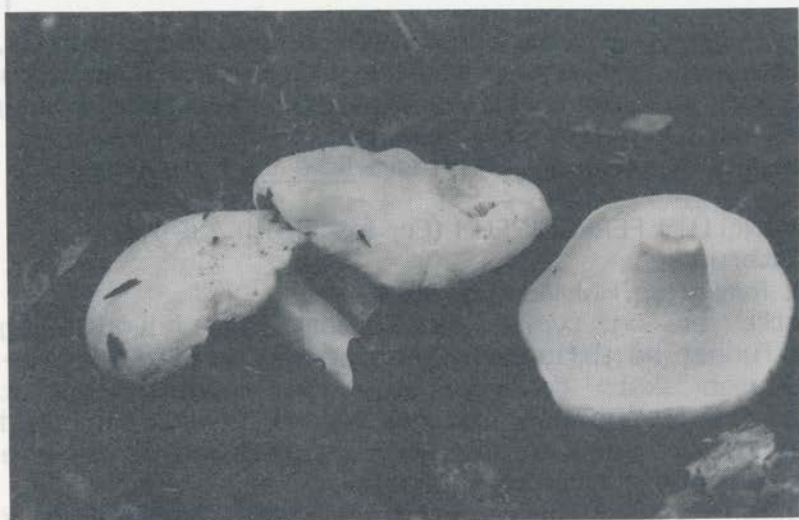
HYDNELLUM GEOGENIUM (Fries) Banker
 Fagerbrunpigg.

ill. Ryman og Holmåsen s. 97.

Dette er en sjelden art som bare er funnet i kalkrik granskog i Sør-Norge. Hattene er 1 - 4 cm brede og vokser oftest i klynger. Fagerbrunpigg er meget lett kjennelig med en sterk grønn gul (svovelgul) farge. Den har også noen svartbrune partier. Foten er bare 1 - 3 cm høy og har kromgul filt. Denne soppen finner en fra august til september.

Funn:

Skien: Gjerpen, ved Ulvsvannet. I fuktig granskog 9.9.1964 Kjell Kvavik.

Blek piggsopp. Foto: Tore Kjærre.

HYDNELLUM PECKII Banker

Skarp brunpigg.

ill. Ryman og Holmåsén s. 99.

Skarp brunpigg finnes ikke så sjelden i moserik gran-skog og på litt magre furumoer, og den bør kunne finnes mange steder i Telemark. Den er kjent nord til Trøndelag.

Skarp brunpigg likner mye på rustbrunpigg, men har en meget skarp smak og et kjøtt som er blekt brunaktig. Hattene er 3 - 6 cm brede, fint lodne eller glatte og hvite, seinere noe purpurbrune i fargen. Foten er 1 - 6 cm høy og av samme farge som hatten. Den dukker opp fra juli til oktober.

Funnt:

Bamble: 1985 Tom Bøckmann. Drangedal: Ved Finneid. I granskog 22.10.1941 Ivar Jørstad (G&S).

HYDNELLUM SUAVOLENS (Scop. ex. Fr.) P.A.Karsten.
Duftbrunpigg.

ill. Ryman og Holmåsén s. 96.

Dette er den vanligste arten i slekten og finnes nordover til Rana. Den er bare funnet under gran i Norge og gjerne i litt rikere skoger. Hatten er 5 - 12 cm bred, med lys kant og brun (i fuktig tilstand) eller violettaktig farge. Foten er 3 - 10 cm høy

og violettaktig i fargen. Kjøttet er hvitt og har en helt karakteristisk lukt av anis eller søtlig kumarin. Duftbrunpigg kan finnes tidlig på sommeren, alt i juni, og ut til overgangen september - oktober.

Funn:

Notodden: Gransherad, Bolkesjø. 10.8. u.å. Nordahl wille (G&S). Drangedal: Vestsiden av Tveitevatn. 17.8.1951 Finn Wischmann (G&S). Nissedal: Lia nordvest for Fjone. 23.7. 1952 Finn Wischmann (G&S). Tom Bøckmann angir arten som relativt vanlig i Grenland uten å oppgi funnsteder.

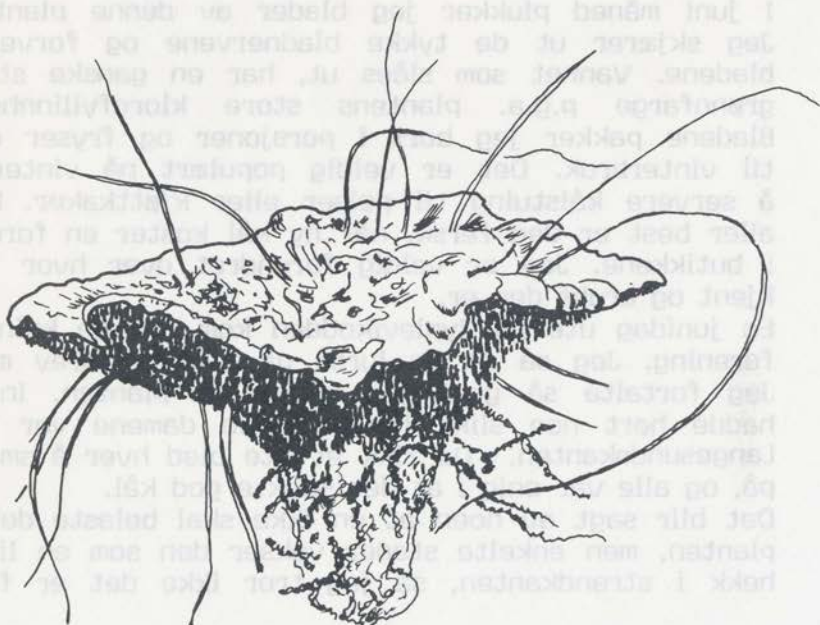
Litteratur.

Gulden, G. & Stordal, J, 1973: Om stilkete og kjukeformete piggsopper i Norge. Blyttia 31: 103 - 127.

Hanssen, E.W., 1988: Piggsopper i Telemark I: Slekta Sarcodon. Listera 3, h.2, s.10-16.

Ryman, S. & Holmåsen, I., 1984: Svampar. Interpublisering. Stockholm. 718 s.

Weholt, Ø. & Kristiansen, R., 1981: Artsliste for sopp- sesongen 1980. Agarica 3/4: 60-20.

STRANDKÅL

Crambe maritima, som navnet forteller er det en plante som er knyttet til havet. Den vokser helt ute ved havkanten i grus og sand.

I min ungdomstid leste jeg i min skoleflora (K.O.Bjørlykke, Kristiania 1921) at den var meget sjelden. Men da bodde jeg på Kongsberg. I mine skoleferier på Tjøme og Nøtterø så jeg den, men betraktet den nærmest som en kuriositet. Etter at jeg i voksen alder flyttet til Grenlandsområdet, har jeg fått et spesielt forhold til denne planten.

Den kan ikke forveksles med andre planter. Med sine kjøttfulle, buktelappede blader, hvite blomster (korsblomster) og sin særegne blågrønne farge. Det vokser ikke noen andre planter med et slikt utseende. Som nevnt, den vokser i strandkanten, så havet skyller nok iland en mengde tang og masse smådyr som blir til kraftig gjødning. Den har en kraftig og dyptgående rot, og hele planten kan bli så stor som et lite buskas. Den er et syn å se når den er i blomst.

I juni måned plukker jeg blader av denne planten. Jeg skjærer ut de tykke bladnervene og forveller bladene. Vannet som slåes ut, har en ganske sterk grønnfarge p.g.a. plantens store klorofyllinnhold. Bladene pakker jeg bort i porsjoner og fryser dem til vinterbruk. Det er veldig populært på vintertid å servere kålstuing til pølser eller kjøttkaker. Men aller best er den fersk, når ny kål koster en formue i butikkene. Jeg er veldig forundret over hvor lite kjent og brukt den er.

En junidag ute på Jyplevikodden kom det en kvinneforening. Jeg så at de lurte på hva jeg drev med. Jeg fortalte så godt jeg kunne om planten. Ingen hadde hørt noe slikt før, og alle damene var fra Langesundskanten. De fikk et lite blad hver å smake på, og alle var enig i at det smakte god kål.

Det blir sagt av noen at en ikke skal belaste denne planten, men enkelte steder vokser den som en liten hekk i strandkanten, så jeg tror ikke det er fare

for at den skal overbelastes.

Til slutt vil jeg nevne at strandkål betraktes av gourmeter for å være en delikatesse og en luksusgrønnsak.

Manthey Løver

VESTLANDETS "NØKLEBLOM"

Vi har vel alle noen botaniske opplevelser fra barndommen som vi husker spesielt godt. For en utflyttet vestlending er der en plante som kommer i en klasse for seg.

På Vestlandet er marianøkleblom svært sjelden. Derimot er der en nær slektning som ikke er noen dårlig erstatning. Jeg tenker da på kusymre (*Primula vulgaris*), eller "kusom", den kalles så i traktene jeg kommer fra.

I motsetning til marianøkleblom, som har sine blomster samlet i en skjerm, kommer kusymras blomster rett opp fra bladrosetten. Blomstene er også større, og er lys gule av farge.

Fra jeg var ganske liten, husker jeg at min mor og jeg hvert år gikk for å oppsøke det stedet kusymra vokste. Det var som regel i tiden rundt 17.mai. I floraen står det at planten oftest er å finne i løvskog og kratt. Men "vår" lokalitet var "mellom bakkar og berg utmed havet", ikke så langt fra

det stedet hvor Harald Hårfagre sies å være begravd. For å komme til kusymras voksested, måtte vi forbi forskjellige hindringer, som for et barn syntes store. Der var både elektriske gjerder og kyr som gikk på beite. Etter å ha passert disse "farlige ting", var der ennå et stykke å gå før vi nådde turens mål.

Der var aldri noen mengder av kusymre. Derfor var det alltid litt spennende å se om den var der hvert år. Det var den, heldigvis. Som nærmeste naboer hadde den alltid natt og dag og strandnellik, en fin sammensetning ble det utav de tre artene.

Rundt omkring i våre hager finnes der mange Primula-arter. Noen av dem ligner mye på kusymre. De kan likevel ikke overgå sin "ville" slektning i skjønnhet.

Jeg vil påstå at den som har sett klynger av blomstrende kusymre, ikke så lett vil glemme det synet.

Charlotte.

EN DEL BALLASTPLANTER I TELEMARKE OG DERES SKJEBNE.

På Telemarkskysten vokser det en del plantearter som på en måte er blitt et slags levende kulturminnesmerker over den seilskutetrafikken som blomstret opp i forbindelse med trelast- og ishandelen på kysten vår. Sitt høydepunkt nådde seilskipsfarten i 1870-80 åra. Med ballasten som disse skutene tok med hjem, fulgte det med, som "nissen på lasset", en hel del frø og plantedeler som fant gunstige voksesteder der ballasten ble brakt i land.

En del av disse planteartene dukket opp for så å forsvinne like fort. Andre holdt stand noe lenger før de ble borte, og kanskje dukker disse opp nå og da når det graves i gammel ballast. Noen arter kommer også igjen som nyinnførte, men nå f.eks. via kornimporten. Noen av de gamle ballastartene holder fortsatt stand uten å ha lykket med å spre seg utenfor det stedet hvor de første gang spirte fram. Men det finnes også en gruppe ballastplanter som har klart seg utmerket i konkurransen og til og med har spredt seg utover større deler av fylket vårt. En av dem som har nådd lengst i så måte, synes å være hvit steinkløver, Melilotus alba, som er funnet helt opp mot Haukeligrend med mellomstasjoner bl.a. i nærheten av Vinje kirke.

HVOR BLE DET TATT BALLAST I LAND I TELEMARKE?

Ballasten ble i begynnelsen styrtet i sjøen. På grunn av faren for oppgrunning av seilleder og havner ble dette etterhvert regulert, og ballasten ble brakt på land. Ballasten fikk også snart verdi siden det offentlige og private fikk økende behov for fyllmasse etterhvert som byene vokste, og mye av ballasten ble benyttet ved bygging av kaier o.l. Siden ballasten ofte besto av jord, ble denne også nytt til hageanlegg. Både på Søndre Kalstad, på Valberg og på Frydensborg i Kragerø ble ballastjord benyttet på denne måten. Mange funn av ballastplanter er gjort på disse plassene opp gjennom åra.

På skipsverftene ble også ballast brakt i land, f.eks. når skip skulle kjølhales. Kanskje ble denne ballasten kjørt bort og brukt andre steder, men ofte ble den

også brukt til utfyllingsarbeider ved det enkelte verft. Dermed vokste det fram en ballastflora også her. Dette er f.eks. tilfelle i Tallakshavn i Kragerø og ved Langesunds verft. Også ved islastingsanlegg kunne ballast bli brakt i land, og flere steder langs kysten vår må ballastfloraen kunne antas å ha tilknytning til nettopp istrafikken. F.eks. er det funnet mange ballstplanter i Kil ved Kragerø, ved Heistad og Langangen i Porsgrunn, steder hvor det har ligget store isanlegg.

Ballasten var ofte preget av større eller mindre mengder flintstein av varierende størrelse. Funn av flint i jorda kan altså være et tegn på at ballast er brakt i land.

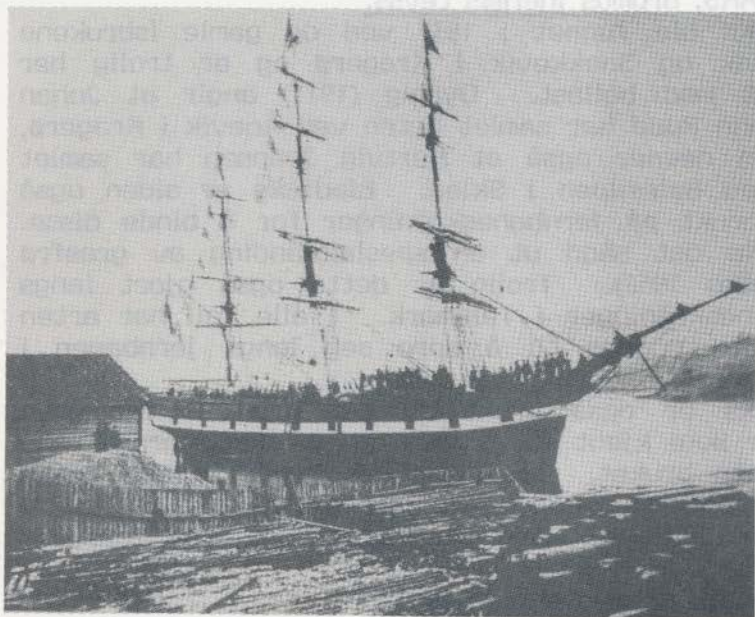
VIKTIGE BALLASTPLANTELOKALITETER FØR OG NÅ.

Flere steder langs Porsgrunnselva ble det brakt i land ballast. Frednestangen og Roligheten er de best kjente ballastplassene i Porsgrunn, og bl.a. Johan Dyring har samlet en rekke fremmede planter her.

I Breviksområdet må en del ballast være brakt i land ved det nåværende anlegget til Norcem, langs Setrelandet, på Sylterøya, i Trosvik og i Blekebakken. På alle disse stedene er det fram til idag funnet en hel rekke typiske ballastplanter. I Brevik lå de gamle "ballastskuffene" på Setretangen, ved Kullbjørn vest for Trosvik og utenfor Gjermundsholmen (Croft-holmen). Dessuten lå det en rekke skipsverft i og rundt Brevik hvor ballast må være tatt i land.

I Langesund er det funnet ballastplanter flere steder, og det kan tyde på at ballast er tatt i land i Furu-stranda sør i byen, på Langøya og ved Barfod. Dessuten er det funnet så mye ballastplanter ved verftet i Langesund at det må være tatt inn ballast også her.

I Kragerøområdet finnes det ennå i dag en ganske rik flora som synes å ha en tilknytning til ballast. Noen steder er ballasten utnyttet til hageanlegg, som nevnt, og funn av flintstein og ballstplanter tyder på at ballast er tatt inn på Jomfruland, Skåtøy, Kirkeholmen, Hestøya, i Smedsbukten, i Tallakshavn, ved Rørvik, Kil, Frøvik, Barland og Stabbestad.

Fra seilskutetida i Porsgrunn. Legg merke til ballasthaugen til venstre i bildet!

Gammelt bilde fra Porsgrunn. Litt til høyre for midten av bildet ligger det en ballasthaug!

LITT OM ENKELTE BALLASTPLANTER.

BLADFAKS, Bromus inermis Leyss.

Bladfaks ble funnet i 1837 ved de gamle isbrukene i Frøvik og Snekkevik i Kragerø og er trolig her innført med ballast. Dyring (1911) angir at Johan Tidemann Ruud har samlet arten ved Ånevik i Kragerø, og han nevner også at Hartvig Johnsen har samlet den ved Bølesiloen i Skien. Bladfaks er siden også blitt brukt på jernbaneskråninger for å binde disse. Her ble det sådd ut en spesialblanding av grasfrø (Wendelbo 1956). Trolig er dette også gjort langs jernbaneskråninger i Telemark. I alle fall har arten hatt en tendens til å spre seg langs jernbanen i fylket vårt.

Bladfaks er også brukt en del som forslått, men den er ikke kjent for å være av de beste grasartene til dette bruket. Imidlertid har denne bruken trolig vært kilde til ytterligere spredning av arten. I dag er bladfaks vanlig over store deler av Telemark fylke.

SANDFAKS, Bromus sterilis L.

Sandfaks er tidlig kjent som ballastplante. Bjørndalen og Ouren (1975) skriver: "De fleste ballastplantene forsvant nok snart, men Bromus sterilis skal ha holdt seg ved "Bratten på Tangen" (Kragerø) til sent uti 1930-årene (if. sogneprest G.M.Gram)." "Bromus sterilis L. Vesentlig tatt på ballastplasser-" skriver Wendelbo (1956) og oppgir at arten er tatt i Kragerø 1911 og i gamle Skåtøy kommune i 1899 og 1908, trolig også på ballast. Sandfaks ble også samlet på gammel ballast ved Valberg i Kragerø i 1889 av Landmark (Bjørndalen og Ouren 1975).

TBF fant sandfaks ved "Bratten" i 1985, og den ble dessuten funnet to steder i Tallakshavn i Kragerø, i et område hvor det er tatt i land ballast ved det gamle skipsverfter til Bjørn og hvor det fortsatt er en rekke ballastplanter å finne.

TAKFAKS, Bromus tectorum L.

Også takfaks ble funnet ved "Bratten", like sør for Tangen i Kragerø i 1985. "Bratten" er et område som tidligere er kjent for sin rike ballastflora. I dette området ble det foretatt store utfyllingsarbeider med ballastmasse fra 1890-åra, og i dag har

NSB store arealer her.

J.T.Ruud og elevene hans fant mange fremmede planter på stedet før første verdenskrig (Bjørndalen og Ouren 1975). I dag står takfaks sammen med andre arter som kan mistenkes å være brakt til stedet med ballast. Det kan nevnes arter som ormehode, Echium vulgare, apotekerkattost, Malva sylvestris, gråddodre, Berteroa incana, og sandfaks, Bromus sterilis. Takfaks er også angitt for Kragerø (1937), Skåtøy (1918), og på siloen på Bøleveien er den samlet fire ganger mellom 1904 og 1914 (Wendelbo 1956). Selv har jeg også funnet den på siloen og to ganger ved Klevstrand i Porsgrunn (1980 - 81).

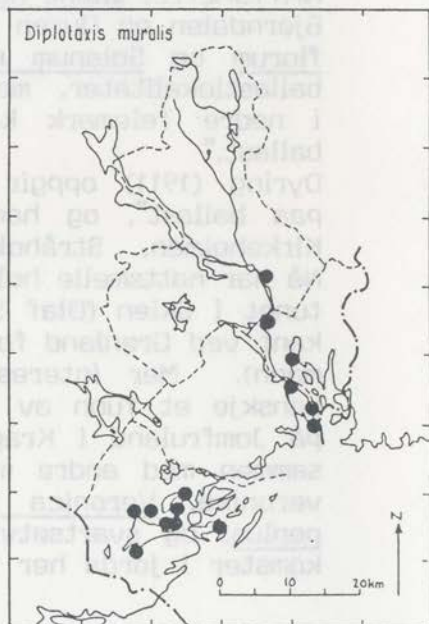
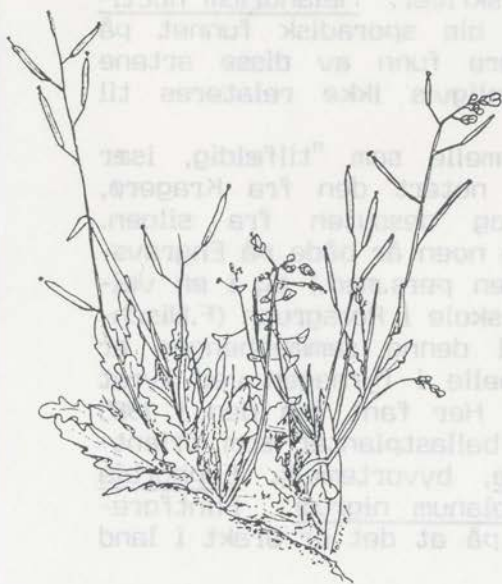
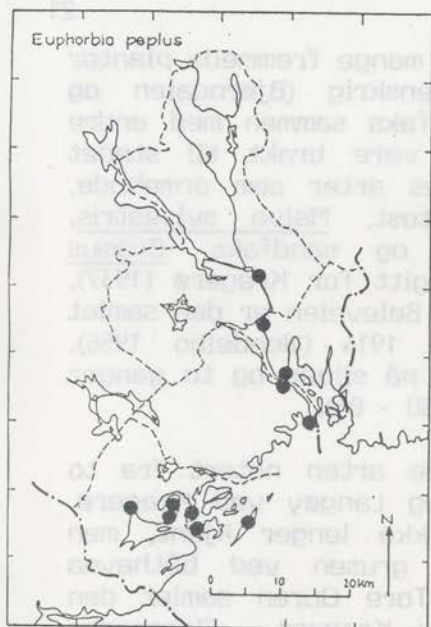
BROKKURT, Herniaria glabra L.

I Flora grenmærensensis er denne arten notert fra to steder i Telemark: Hestøya og Langøy ved Kragerø. Voksestedet på Langøy er ikke lenger kjent, men brokkurt vokser fortsatt i grusen ved båthavna på Hestøya. I tillegg har Tore Ouren samlet den ved kirkegården på Kalstad i Kragerø. Skipsreder Bjørn brukte i sin tid mye ballast til å anlegge hagen ved Søndre Kalstad, og brokkurt kan godt ha spredt seg herfra.

NATTSMELE, Silene noctiflora L.

Bjørndalen og Ouren (1975) skriver: "Melandrium noctiflorum og Solanum nigrum ble sporadisk funnet på ballastlokaliteter, men nyere funn av disse artene i nedre Telemark kan vanligvis ikke relateres til ballast."

Dyring (1911) oppgir nattsmelle som "tilfældig, især paa ballast", og han har notert den fra Kragerø, Kirkeholmen, Stråholmen og dessuten fra siloen. Nå har nattsmelle holdt seg noen år både på Engravstunet i Skien (Olaf Svendsen pers.med.) og i en veikant ved Grenland folkehøyskole i Porsgrunn (F.Wischmann). Mer interessant i denne sammenhengen er kanskje et funn av nattsmelle i fyrhagen ved fyret på Jomfruland i Kragerø. Her fant jeg den i 1985 sammen med andre mulige ballastplanter som orientveronika, Veronica persica, byvortemelk, Euphorbia peplus, og svartstvier, Solanum nigrum. Flintforekomster i jorda her tyder på at det er brakt i land

ballast.

MURSENNEP, Diplotaxis muralis (L.) DC.

Mursennep hører også til den gruppen planter som Dyring oppga forekommer på ballastjord. Han har notert den fra Kil, Kragerø, Barland, Langesund og fra siloen på Bøleveien. Når man unntar funnet fra Bøleveien, er alle de øvrige funna gjort på ballast. (Se kartet!) Bjørndalen og Ouren (1975) oppgir flere vokseplasser for mursennep fra Kragerøområdet, bl.a. Bjørneborgsveien, Smedsbukten, Valberg og Kil. Han oppgir videre at arten også er tatt på nye vokseplasser hvor den ikke er knyttet til ballast. Mursennep er funnet på flere nye voksesteder de siste åra, f.eks. på Skåtøy og i veikanter litt øst for Helle. I Langesund er den blitt samlet i gatekanter helt sør i byen, mot Furustrand, hvor den høyst sannsynlig er brakt i land med ballast. Dessuten er den funnet på klippene ved Steinvika. Jeg har også funnet den ved småbåthavna ved Heistad i Porsgrunn hvor også Ouren har sett den. Hit kan den også ha nådd via ballast. På Stathelle er mursennep funnet i vei- og hagekanter like nedenfor Bro-torget ved Breviksbrua. Her sto den i lag med bl.a. byvortemelk, Euphorbia peplus.

RAMKARSE, Coronopus didymus (L.) Sm.

Dyring (1911) skriver om arten (s.192): "Hidtil ikke bemerket. men turde alligevel forekomme paa lign. st.; den anbefales til eftersøgning." I tillegget til Flora Grenmarenensis er den kommet med idet den var funnet i en havreåker i Kil ved Kragerø av J.T.Ruud i 1908. I 1967 fant Tore Ouren denne typiske ballastplanta ved en gammel ballasthaug ved Barfod i Langesund (Bjørndalen 1971). Den ble også funnet på Langøya ved Langesund i 1972 av Ouren. Inne på tomta til Langesund verft fant Karl Sigurd Eriksen arten i 1956, og her holder den fortsatt stand og ble sett seinest sommeren 1988.

RUSSEKÅL, Bunias orientalis L.

Russekål har fått en stor utbredelse i de nedre delene av Telemark fylke. På Dyrings tid blir den angitt som sjelden, men det er sannsynlig at han ikke helt kan ha hatt oversikten over denne artens

utbredelse. Den opptrer ofte svært lokalt i store mengder. Arten er kjent fra Skien og Porsgrunn allerede av Blytt i 1838 (Blytt 1840), og selv om den av Holmboe først og fremst regnes som et kornugras, må mange av telemarkslokalitetene ha sitt utspring i ballast. Russekål er samlet ved de fleste ballastområdene i Kragerø, og den er funnet i Langesund og Brevik i områder rik på ballastflora. Likeså ligger voksestedet på Tangen ved Norcem i et område hvor det tidligere lå skipsverft og isdammer. Både ved Heistad og Nystrand i Porsgrunn, hvor arten finnes, kan den lett være tatt i land med ballast. Imidlertid er det helt klart at svært mange av de lokalitetene av russekål som er kjent i dag, ikke har den minste tilknytning til ballast.

BYRESEDA, Reseda lutea L.

Byreseda er hos Dyring oppgitt å vokse på ballast bl.a. ved Langesund, mellom Langesund og Stathelle og ved kalkfabrikken ved Eidanger. Den nære slektningen, fargereseda, R.luteola L. er også tatt på ballast, bl.a. ved Frednes i Porsgrunn og i Langesund ved havna. Siden er den funnet ved Barfod i Langesund på ballast, i en gammel haug som det ble rotet opp i (Bjørndalen 1971 B). Knut Rossbach, Skien, har også funnet byreseda i en veikant nedenfor Norcems kalkbrudd i Dalen ved Brevik en gang i 70-åra (Rossbach pers.med.). Den er også meldt fra et par andre lokaliteter i nedre Telemark, og det siste funnet av arten ble gjort ved Brotorget på Stathelle i Bamble, like inntil Brviksbrua. Her finnes det fortsatt en pen bestand.

KRYPMURE, Potentilla reptans L.

Krypmure er en av de ballastplantene som ser ut til å ha store vansker med å spre seg utover det stedet hvor de først "landet" med ballasten. Dyring har angitt den på ballast fra Valberg ved Kragerø og fra Langøya ved Langesund. Foruten på disse to lokalitetene er krypmure også funnet i nyere tid på Skåtøy. Her ble det funnet noen få eksemplarer på et jorde innerst i Øygaardskilen. På Valberg står krypmure tett i plenen ved huset, og også på Langøya er arten tallrik, men noen særlig spredning har det ikke funnet sted på disse to stedene. Begge

de to førstnevnte lokalitetene er kjent som gamle ballastplantelokaliteter, og på Valberg er det kjørt på mye ballastjord til hageanlegga. Krypuren på Valberg er forøvrig en vakker, fylt form som ikke ser ut til å sette særlig med frø.

LEGESTEINKLØVER, Melilotus officinalis (L.) Pallas
og HVIT STEINKLØVER, M.alba.

Legesteinkløver og hvit steinkløver er to ballastplanter som har fått en veldig utbredelse i de nedre delene av Telemark. Fra Dyrings tid og fram til i dag har f.eks. hvit steinkløver nådd i alle fall Drangedal (1988) og Vinje (Vinje kirke og Edland 1985). Dette er altså to arter som har funnet gode forhold på våre kanter.

KRONVIKKE, Coronilla varia L.

Kronvikke har to kjente voksesteder i Telemark: Tallakshavn i Kragerø (1 eks.) og Bølesiloen i Skien (2 eks.). I Skien har den vært kjent helt fra Dyrings dager, mens voksestedet i Tallakshavn, først ble kjent i 1984. I Tallakshavn, hvor det fortsatt finnes mange ballastplanter, lå skipsreder Biørns skipsverft, og mye ballastjord er brakt i land her. Kronvikke er dessuten samlet av Dyring ved den gamle gjærfabrikken i Porsgrunn, men her er den forlenget borte. Ouren (1979) antyder at denne arten, som ofte er å finne ved møllene, opprinnelig er en Svartehavsplante. Nå er det ikke godt å få slått fast slikt siden arten har fått en vid utbredelse. Kronvikke er ellers bare angitt en gang tidligere på ballast i Norge, "Kristiania paa Ballast 1882", et heller dårlig eksemplar.

ASKERSTORKENEBO, Geranium pyrenaicum Burm.fil.

Askerstorkenebo er ikke nevnt som noen typisk ballastplante i Telemark. Bl.a. er arten kjent fra flere lokaliteter i Tokke (Kirkebygda i Lårdal, Flekstveit, Mo, Skjelbreid og Eidsborg) og to lokaliteter i Kviteseid. Likevel finnes arten på i alle fall en lokalitet i Kragerø hvor den kan være innkommet med ballast: Tallakshavn. Her vokser den sammen med en rekke andre sannsynlige ballastarter. En lokalitet som er angitt fra Berøy i Kragerø ("innenfor Hasselholmen") kan også ha tilknytning til ballast.

UGRASBINGEL, Mercurialis annua L.

Ugrasbingel er en av klassikerne blant ballastplantene. Dyring samlet denne arten på Frednes i Porsgrunn 1873 - 74 (Bjørndalen og Ouren 1975), og han angir den bare fra dette stedet (Dyring 1911). Merkelig nok har Askell Røskeland notert den fra Kil i åra 1880 - 90 uten at dette er kommet med hos Dyring. Siden er den også blitt funnet av Tore Ouren på eiendommen Valberg i Kragerø (Bjørndalen og Ouren 1975). Her ble hagen i sin tid fylt opp med gammel ballastjord. Ouren fant også arten i Smedsbukten i 1967. Her ble det i 1984 - 85 revet en gammel sjøbod, og jorda ble tatt ut fra tomta. Denne ble liggende i en haug i hagen, og fra denne vokste det fram flere eksemplarer av ugrasbingel. I 1987 ble deler av haugen lagt ut i blomsterbed rundt på tomta, og resultatet var at mengder av ugrasbingel spirte fram. Også i 1988 var det mengder av arten. Jorda som ble benyttet, var tydelig gammel ballastjord, full av flintsteinsrester, og den skal ha ligget under boden i over 100 år i følge eieren.

BYVORTEMELK, Euphorbia peplus L.

Byvortemelk hører også til klassikerne blant ballastplantene og er en art som har fått godt fotfeste langs kysten av Telemark. Arten blir betegnet som temmelig sjelden av Dyring (Dyring 1911). Han angir den fra Kragerø, hvor arten allerede rundt århundreskiftet var begynt å bli vanlig, mellom Langesund og Stathelle, på Øya i Brevik, på Roligheten og Frednes i Porsgrunn og ved siloen på Bøleveien.

Byvortemelk holder fortsatt meget godt stand på sine gamle ballastlokaliteter. I Brevik er den funnet over det meste av byen, i Kragerø er den å finne nærmest overalt i byen, og i Porsgrunn har den også hatt god spredning. Nye funnsteder i fylket er også kommet til etter Ouren (Bjørndalen og Ouren 1975), og her han nevnes Kil i Kragerø, Jomfruland og Langesund. Særlig på det siste stedet har den en vid utbredelse. Her er den også funnet på Langøya.

APOTEKERKATTOST, Malva sylvestris L.

Dyring (1911) skriver at apotekerkattost er temmelig sjelden, men han angir den ikke som noen typisk ballastplante. Trolig har den tidligere også blitt

dyrket, kanskje både p.g.a. den medisinske bruken og fordi den også er en vakker plante. I dag er apotekerkattost å finne mange steder i Kragerø, nettopp på steder hvor man kan mistenke den for å ha innkommet med ballast. Den finnes f.eks. i store mengder ved Tallakshavn og "Bratten" i Kirkebukten i Kragerø. Også i Brevik har apotekerkattost solide forekomster. Her finnes den i mengder på Øya og flere steder i området mot Strømtangen. Apotekerkattost ser imidlertid ikke ut til å spre seg særlig mye utenfor de småbyområdene hvor den først er innkommet, og hvor den ser ut til å trives utmerket.

Apotekerkattost,
Malva sylvestris,
finnes her og der i bystrøk
ved Telemarkskysten.

STIVGAUKESYRE, Oxalis fontana Bunge.

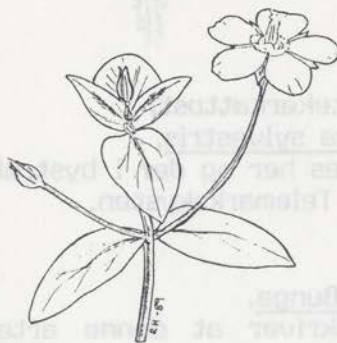
Bjørndalen og Ouren (1975) skriver at denne arten opptrer i store mengder på Sylterøya i Brevik, hvor det ellers finnes flere ballastplasser. Innslaget av ballastplanter på Øya, som den oftest kalles, er stort, men stivgaukesyre ser ut til å ha gått sterkt tilbake i antall. Arten, som ikke er nevnt hos Dyring, ble funnet på Bjørnsborg i Kragerø, hvor den fortsatt

vokser i nærheten av det gamle trygdekassebygget. I 1986 fant TBF den også ved Frydensborg i Kragerø. Her ble det tatt inn mye ballast til hageanlegga i tidligere tider. Et funn av stivgaukesyre i muren ved Telemark sentralsykehus i Porsgrunn kan ikke føres tilbake til ballast, men i alle fall ser arten ut til å holde stand i nærheten av gamle ballastplasser.

GIFTKJEKS, Conium maculatum L.

Giftkjeks er sjelden i Telemark og finnes årvisst trolig bare ved Bølesiloen i Skien. Den er hos Dyring (1911) angitt fra en rekke steder som kan føres til ballast, f.eks. Kragerø, Stathelle og Roligheten i Porsgrunn. Selv har jeg samlet den en gang på Frednes i Porsgrunn i 70-åra. Her har den utvilsomt kommet inn med ballast. Lokaliteten her er nå ødelagt. Giftkjeks er en av våre aller giftigste planter som kan være farlig for barn som kanskje kan komme til å bruke den som blåserør på samme måte som sløke. Forgiftninger er ikke kjent fra våre trakter. Arten kjennes lettest fra andre skjermplanter ved sin sterkt rødflekkete stengel.

NONSBLOM, Anagallis arvensis L.

Nonsblom, Anagallis arvensis, er idag en svært sjelden art i Telemark. Den er bl.a. funnet på Sandøya og i Blekebakken ved Brevik.

På en botanisk ekskursjon i 1981 besøkte TBF Sandøya utenfor Brevik. Her fortalte en hageeier at hun var så lei av "all den røde vassarven". Vår interesse var vakt, og resultatet var mengder av nonsblom.

Andre arter som f.eks. svartgallbær, Bryonia alba, ble funnet her og kan mistenkes for å være rester av en gammel ballastflora. Nonsblom er en art som tidligere var kjent som en vanlig og plagsom ugrasplante i åkrene, samtidig som den gjerne også dukket opp på ballast. Dyring (1911) angir den på ballast ved Kil i Kragerø og på bryggene i Kragerø, f.eks. sør for Kirkebukten. Disse er som nevnt foran, bygget opp vesentlig av ballastmasse rundt århundreskiftet. Dyring angir nonsblom også fra Trosvik i Brevik og fra Frednes i Porsgrunn. Frednes var en meget rik ballastfloralokalitet som i dag er helt ødelagt. I Trosvik og Blekebakken i Brevik er det i dag rester etter ballastflora. I august 1988 ble nonsblom funnet av Øyvind Skauli og undertegnede i Blekebakken, like vest for Trosvik. Stedet ligger ikke langt fra den gamle ballastplassen Kullbjørn, og andre arter som orientveronika, Veronica persica, byvortemelk, Euphorbia peplus, og murtorskemunn, Cymbalaria muralis, tyder på at ballasten også må være brakt i land her.

VALURT, Symphytum officinalis L.

Blytt (1893) angir valurt fra "Follestad paa ballast". Tore Ouren (1975) skriver at apoteker F.P.Hopstock i Kragerø har oppgitt at valurt skal være funnet på ballast i Smedsbukten. Hvorvidt arten fortsatt holder seg ved Follestad og i Kragerø, vites ikke, men valurt er også funnet i Nystrand i Porsgrunn. Her påviste fru Hjørdis Narvestad en vakker hvit form av valurt (- f. ochroleuca) i stranda like nord for båthavna. Her vokste den for få år tilbake i mengder, men bestanden er noe redusert p.g.a. utfyllingsarbeider. I samme området lå det tidligere et skipsverft, og det er mulig at den hvite valurten har kommet til Nystrand med ballast som er brakt i land f.eks. i forbindelse med skipsreparasjoner. Valurt er forøvrig funnet flere andre steder i fylket på lokaliteter som ikke kan føres til ballast.

ÅKERSTEINFRØ, Lithospermum arvense L.

Åkersteinfrø er ingen vanlig ugrasplante i følge Dyring, og vanligere er den ikke blitt siden hans tid. Den er i Flora grenmarensis angitt å være funnet

flere steder i Kragerø på ballast. Dessuten er den også funnet på Bølesiloen i Skien, hvor den er innkommet med korn. I 1971 fant jeg den på Sylterøya i Brevik. Her sto den øverst i skrenten ut mot Strømmen, og den har holdt seg her også i åra etter. Her vokser den i lag med andre ballastplanter som apotekerkattost Malva sylvestris, russekål, Bunias orientalis, og ormehode, Echium vulgare.

ORMEHODE, Echium vulgare L.

Ormehode, Echium vulgare, er også kjent fra flere lokaliteter som ligger utenfor ballastområdene, men en rekke av artens voksesteder langs kysten kan føres tilbake til at ballast er brakt i land.

Denne arten har en slik utbredelse i fylket vårt at man kan mistenke den for å ha en viss tilknytning til ballast. Arten finnes i stort antall i Kragerø, både ved Bratten i Kirkebukten, i Tallakshavn og flere andre steder hvor ballast er tatt i land. I Langesund finnes også arten i områder hvor det er brakt i land ballast, f.eks. Langøya, Furustranda og ved Barfod. Også i Brevik er ormehode å finne flere steder. Her lå det ballastplasser bl.a. i forbindelse med skipsverft på Øya, på Setretangen og i Trosvik. Særlig finnes ormehode i store mengder på Øya. På Sandøya ved Brevik er trolig også ballast tatt i land. I alle fall tyder forekomsten av nonsblom, Anagallis arvensis, på det.

SVARTSØTVIER, Solanum nigrum L.

Svartsøtvier er kjent fra ballast både i Kragerø, Brevik og Porsgrunn, og kanskje skyldes også gamle funn på Jomfruland og Stråholmen ved Kragerø at ballast er tatt i land. I Porsgrunn ble den samlet på Frednes av Dyring i åra 1873 - 74 og likeså på Roligheten. Nyere funn av svartsøtvier kan ikke alltid relateres til ballast, men trolig er forekomstene i Tallakshavn og Smedsbukten i Kragerø rester av gammel ballastflora. Også i Brevik er voksestedene trolig rester av en ballastflora. I fyrhagen på Jomfruland vokser svartsøtvier i flintholdig jord sammen med andre tradisjonelle ballastplanter som nattsmelle, Silene noctiflora, og byvortemelk, Euphorbia peplus.

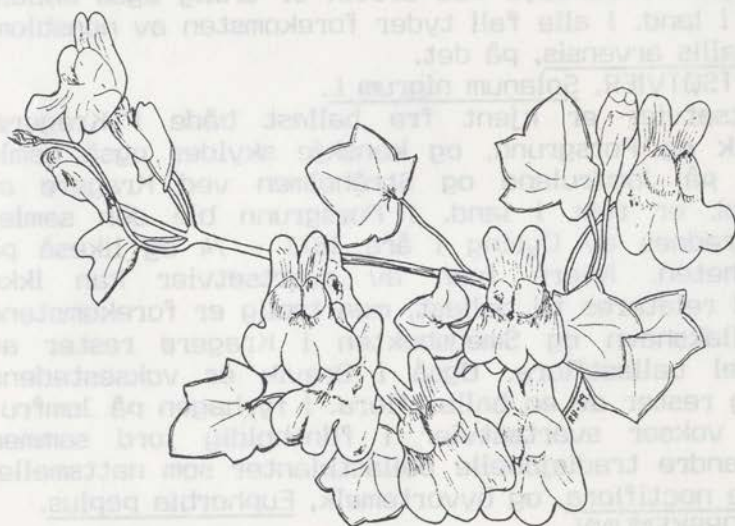
MURTORSKEMUNN,

Cymbalaria muralis Gaertn., Mey & Schreb.

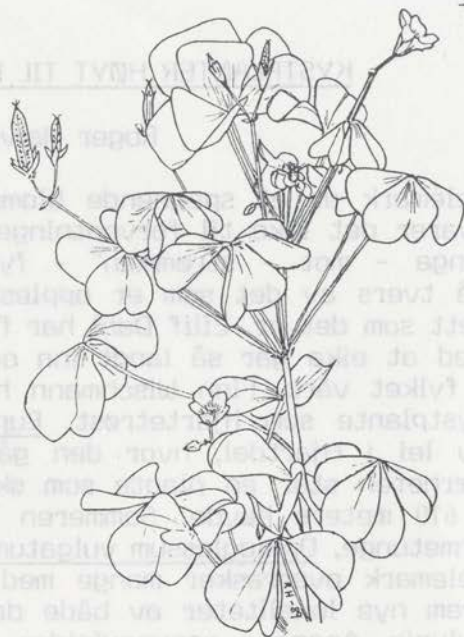
Denne arten er ikke nevnt hos Dyring overhode. Dette må vel trolig skyldes enten en rein lapsus eller at Dyring betrakter de kjente voksestedene som hagetilhørigheter. Likevel må en kunne anta at arten må ha forekommet forvillet i gatekanter fra en rekke hagelokaliteter også på Dyrings tid, i alle fall i en slik grad at arten hadde kommet med på linje med f.eks. både Lilium bulbiferum og L. martagon.

Er så murtorskemunn å regne med blant ballastplantene? Det er det ikke godt å si noe bestemt om. Svært ofte er den knyttet til hagemurer og stein-

gjerder rundt om, i nær tilknytning til hager. Men likevel følger den ofte en utbredelse som ligger så nær opp til ballastforekomstene at man kan være tilbøyelig til å tro at den på en del lokaliteter virkelig opptrer som ballastplante. Den er bl.a. å finne i store mengder i og utenfor hager over det meste av Kragerøs tradisjonelle "ballastområde". På samme måte er den å finne både i Langesund og Brevik. Nå kan jo en rekke av hagelokalitetene i disse kystbyene også ha sin opprinnelse i eksemplarer brakt inn fra ballast.

Murtorskemunn, Cymbalaria muralis, har mange voksesteder i kystbyene i Telemark. Flere av disse kan skyldes spredning gjennom ballast.

Stivgaukesyre,
Oxalis europaea,
kjennes fra noen få
lokaliteter i Tele-
mark, og de fleste
av disse er mulige
ballastforekomster.

Litteratur:

- Blytt, A. 1893 Nye bidrag til karplanternes utbredelse i Norge III. Forh.Vidensk.Selsk. Christiania 1892, 3. 73 pp.
- Blytt, M.N. 1840. Fortegnelse over Phanerogame Planter og Brægner, bemerkede i Sommeren 1838 i Skiensfjordens omgivelse. Bot.Not. 1840, 25-32, 46-48, 103,104.
- Bjørndalen, J.E. 1971. Bidrag til karplantefloraen ved Langesundsfjorden I. Blyttia 29, 257-267.
- Bjørndalen, J.E. og Ouren, T. 1975. Ballastplasser og ballastplanter i Telemark. Norsk geogr. Tidsskr. 29, 55-68.
- Dyring, J. 1911. Flora grenmærens. Nyt Mag.Naturv. 49, 99-276.
- Lid J. 1985. Norsk, svensk, finsk flora. Det Norske Samlaget, Oslo.
- Ouren, T. 1979. Skipsfartens betydning for invasjon av fremmede planter til Bergensområdet. Naturen 1.
- Wendelbo, P. 1956. Antropochore Bromusarter i Norge. Blyttia 14, 1-14.

KYSTPLANTER HØYT TIL FJELLS I TELEMARSK.

Roger Halvorsen

Telemark er et spennende blomsterfylke. På mange måter svarer det ikke til forventningene. Det er et slags "kjer-ringa - mot - strømmen" - fylke, og det oppfører seg på tvers av det som er opplest og vedtatt i botanikken rett som det er. Eilif Dahl har f.eks. påpekte det uventede med at eika går så langt inn og høyt opp som til Seljord i fylket vårt. Finn Wischmann har funnet en så utpreget kystplante som hjortetrøst, Eupatorium cannabinum, langt av lei i Hjartdal, hvor den går opp i 260 m.o.h. Like i nærheten står en plante som skogstarr, Carex sylvaticum, i 610 meters høyde. Sommeren 1988 lette Finn også fram ormetunge, Ophioglossum vulgatum, i Seljord, 580 m.o.h.

Telemark overrasker mange med mye, og selv har vi lett fram nye lokaliteter av både det ene og det andre, bl.a. gulveis, Anemone ranunculoides, på gamle rykter i fylket, langt fra tidligere utbredelsesområder, i tillegg til mengder av søstermariehender, Dactylorhiza sambucina.

I Vågslid i Vinje, oppe i kanten av Hardangervidda, dukker så en annen og liten gruppe arter opp. Det er arter med mer eller mindre vestlig utbredelse og som er mer eller mindre knyttet til kysten og fjordstrøkene.

Tre så forskjellige arter som rome, Narthecium ossifragum, klokkelyng, Erica tetralix, og kystmaure, Galium saxatile, når opp til sine norske høydegrenser i Vågslidområdet. Lokalitetene for kystmaure og klokkelyng er samtidig også innergrenser i denne delen av landet.

ROME har mange lokaliteter i stor høyde i Vågslidområdet. Ja, flere steder i Vinje går den høyt opp, f.eks. ved Prestegården når den opp i 960 meter. Lids flora (1974) angir at den på Voss går opp til 1100 meter, mens dette er forandret til 1000 meter i siste utgaven (1985). I nordenden av Bordalsvatn vokser rome flere steder i Bakkeleg-halli og når her opp i en høyde av nær 1050 m.o.h. Arten finnes ellers i gode bestander mange steder i områdene ved sørøstre enden av vannet, bl.a. rundt Langetjern og Kliningtjern. Arten er kjent fra gammelt av i Vinje, og i Vågslid har den vært kalt hjølt(e)gras. Dette navnet

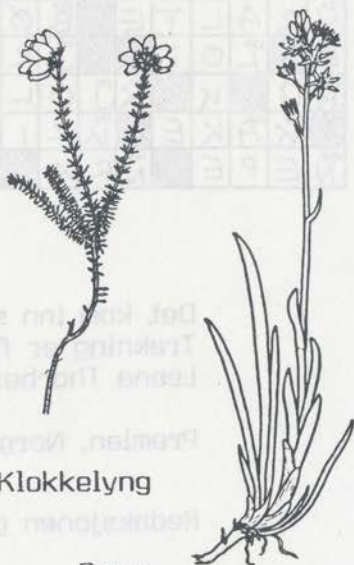
henspeiler til plantens dårlige rykte i det den skal frambringe sykdommen beinskjørhet.

KLOKKELYNG har jeg funnet i nordenden av Langetjern, like sørøst for Bordalsvatn, i Vågslid. Voksestedet ligger nær bekkeutløpet i tjernet. Da tjernet ligger på 920 m.o.h., vil jeg anslå voksestedet til å ligge på ca. 923 m.o.h. Lid har oppgitt høydegrense på denne arten til 850 meter, men Finn Wischmann har den fra 900 meter i Nissedal (Vaddefjell). I "The distribution of coast plants" skriver Fægri at den når opp til 1000 meter i Sør-Norge, men dette er ennå ikke helt oppklart.

KYSTMAURE er funnet i nordvestenden av Bordalsvatn i ca. 1000 meters høyde. Denne arten er tidligere notert i Odda (Seljastadjuvet) hos Lid (1985)

Det bør vel heves over tvil at både rome og klokkeling har spontane forekomster i Vågslid, men tilstedeværelsen av kystmaure kan også forklares ved spredning ved dyras hjelp. I området hvor kystmaure ble funnet, befinner det seg hvert år mengder av vestlandssau på beite. På Vestlandet er kystmaure vanlig. En kan lett tenke seg at frukter av kystmaure kan ha fulgt med sauene til fjells, enten i ulla eller gjennom tarmkanalen.

Et godt råd til slutt: Med så mange spennende funn som gjøres i fylket vårt, bør du se litt godt etter neste gang du finner en tilsynelatende vanlig plante. Det er lett å bli "artsblind" i vår telemarkske frodighet, og det du ikke finner særlig spennende, kan vise seg å være en liten telemarksoverraskelse, slike som fylket så ofte har budt på.

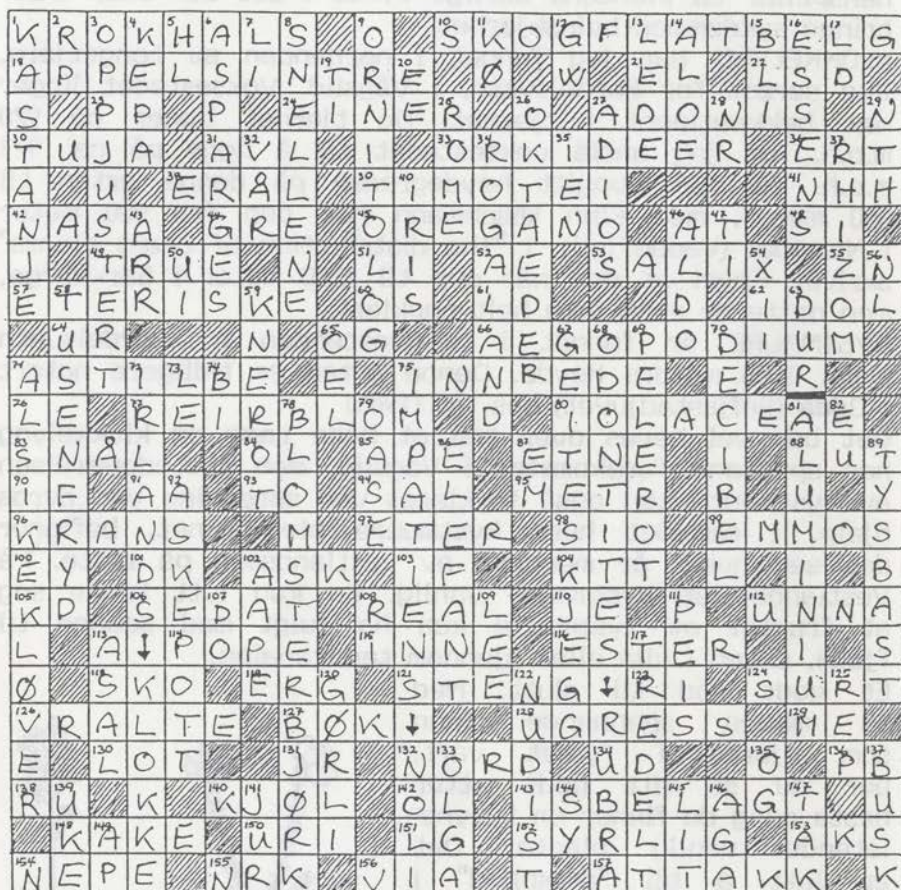

Klokkelyng

Ill.: Lid.

Rome

LØSNINGEN PÅ Premiekryssord

Det kom inn sju riktige løsninger.
Trekning er foretatt og vinner av bokpremie ble
Leena Thorbergsen, Herre.

Premien, Norges ville blomster, kommer i posten.

Redaksjonen gratulerer!

Marisko, *Cypripedium calceolus*.

Denne fine orkidéen finnes ennå her og der i gamle hager ved Hydro på Herøya.

HYDRO

Porsgrunn

KONTANTER HELE DØGNET

Med Minibank-kort kan du ta ut penger fra Minibanker, når du trenger dem, også utenom bankenes åpningstider.

Kortet kan benyttes i alle Minibanker over hele landet.

SPAREBANKEN
GRENLAND

FOKUS Bank

DnC
Den norske Creditbank

CHRISTIANIA BANK OG KREDITKASSE
KREDITKASSEN

B BERGEN
BANK

Prestekrageeng.

I MOBI ER'E BILLI'!
- DER BLOMSTRER TILBUDA
SOM EI FORSOMMERENG!

mobi

i mobi er'e billi'

100-519-0011